

Vergaderjaar 2024–2025

33 846

Vaststelling van een geactualiseerd stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen)

Nr. 72

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 november 2024

Vooraf

De bibliotheken staan in de belangstelling. Met meer leden, activiteiten, uitleningen, bezoekers en nieuwe schoolbibliotheken zijn openbare bibliotheken het kloppend hart van steden, dorpen en wijken.¹ Jong en oud komt samen om verhalen te beleven, met elkaar in gesprek te gaan of zich verder te ontwikkelen op het gebied van digitalisering en democratisch burgerschap. Er gebeurt veel in de bibliotheken. Dit is ook de boodschap van de publiciteitscampagne «Ontdek wat je allemaal kan» die afgelopen periode op televisie en social media te zien was. De openbare bibliotheek is een essentiële voorziening met een groot maatschappelijk belang.

Dit kabinet volgt de lijn van het vorige kabinet in het streven naar een toekomstgerichte bibliotheek(voorziening) in elke gemeente, zoals eerder aangekondigd in de Kamerbrieven over de toekomst van het bibliotheekstelsel van 4 november 2022 en van 24 november 2023. In deze brief schets ik de ontwikkelingen die in het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden in de bibliotheeksector en blik ik vooruit op wat de komende tijd zal gebeuren. Onderwerpen die aan bod komen, zijn: het repareren en versterken van het netwerk door de specifieke uitkering openbare bibliotheken (Spuk) en de aanpassing van de Wet stelsel openbare bibliothekenvoorzieningen (Wsob), Caribisch Nederland, leesbevordering, het bibliotheekconvenant en de leenrechtvergoeding.

¹ KB, Bibliotheekinzicht 2024 <https://www.bibliotheeknetwerk.nl/onderzoek>.

1. Repareren en versterken van het netwerk

Sinds 2023 wordt gewerkt aan het repareren en versterken van het netwerk van fysieke bibliotheken. Hiervoor is zowel inzet op de korte als op de lange termijn noodzakelijk. Voor de korte termijn is de regeling eenmalige specifieke uitkeringen lokale bibliotheekvoorzieningen 2023–2024 (Spuk Bibliotheken) ingezet. Op de langere termijn zal de aangepaste Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen met een zorgplicht in werking treden. Hieronder sta ik stil bij de belangrijkste punten van deze beide trajecten.

Spuk Bibliotheken

In 2023 en 2024 wordt het bibliotheeknetwerk, dat in 2023 circa 760 volwaardige vestigingen telde, gericht gerepareerd en versterkt door middel van een specifieke uitkering aan gemeenten. Dit gebeurt met name in de gemeenten waar dit het hardst nodig is. Dat zijn gemeenten zonder bibliotheek, gemeenten waar de afstand tot de bibliotheekvestiging te groot is geworden en gemeenten met grote maatschappelijke opgaven. In 2023 is € 17,6 miljoen en in 2024 € 38,4 miljoen beschikbaar gesteld. Bij de Voorjaarsnota 2024 is voor het jaar 2024 nog eens aanvullend € 11,3 miljoen vrij gemaakt.²

In drie aanvraagrondes is in totaal € 65,7 miljoen aan gemeenten beschikbaar gesteld. Daarmee worden 46 nieuwe vestigingen opgericht, 100 beperkte voorzieningen doorontwikkeld tot een volwaardige vestiging en worden van 196 bibliotheken de bemande openingsuren verruimd. In twee gemeenten is het aantal sta-uren van de bibliobus verruimd. In totaal hebben 244 van de 342 Nederlandse gemeenten één of meer uitkeringen ontvangen en zijn 344 specifieke uitkeringen toegekend. Dit zal resulteren in een aanmerkelijke versterking van het bibliotheeknetwerk. De vereniging van openbare bibliotheken (VOB) en de stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN) illustreren dit in de inspiratiegids *Bibliotheken bouwen*³ aan de hand van een zestal inspirerende voorbeelden. Gemeenten hebben tot en met 31 december 2025 de tijd voor het uitvoeren van hun plannen.

Wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen met een zorgplicht

In de periode tussen het aflopen van de Spuk (na 2024) en de realisatie van de wetwijziging ontvangen gemeenten ter overbrugging een tijdelijke decentralisatie-uitkering. Hiervoor is een bedrag van circa € 59 miljoen per jaar beschikbaar. Het doel van deze uitkering is dat gemeenten de bibliotheekvestigingen die op basis van de Spuk zijn gerealiseerd kunnen bestendigen, zich kunnen voorbereiden op de zorgplicht en de bibliotheek als lokale maatschappelijke voorziening kunnen blijven doorontwikkelen. De voor de decentralisatie-uitkering beschikbare financiële middelen worden over gemeenten verdeeld op basis van een bedrag per inwoner. Het totale bedrag per gemeente is nooit lager dan € 100.000,- om voort te kunnen zetten wat er is opgebouwd met de Spuk. Dit bodembedrag is vooral van belang voor kleinere gemeenten. Deze wijze van financieren is aangekondigd in de septembercirculaire gemeentefonds 2024.

² Kamerstuk 36 550, nr. 1.

³ SPUK: inspiratiegids voor toekomstbestendige openbare bibliotheken - VOB (Vereniging Openbare Bibliotheken) (debibliotheken.nl)

Wanneer de wetwijziging van kracht is, wordt de beschikbaarheid en de bereikbaarheid van de fysieke bibliotheek structureel gewaarborgd door een wettelijke zorgplicht voor gemeenten en provincies. Kamerlid Mohandis, van de Tweede Kamerfractie GroenLinks-PvdA, heeft meermaals het belang van volwaardige bibliotheken onder de aandacht gebracht en heeft hier ook een motie over ingediend die de regering verzoekt voor iedere inwoner de toegang tot een volwaardige bibliotheek te garanderen.⁴ Met de wettelijke zorgplicht zal er uitvoering gegeven worden aan deze motie.

Vanaf de invoering van de wetwijziging ontvangen gemeenten structureel financiering via het gemeentefonds. Het beschikbare budget zal op dezelfde wijze over de gemeenten worden verdeeld als de decentralisatieuitkering. De hoofdlijnen uit de kamerbrief van 24 november 2023 zijn uitgewerkt in een wetsvoorstel. De verschillende onderdelen van het voorstel zijn besproken met de betrokken partijen: de VNG, het IPO, VOB, de SPN en de Koninklijke Bibliotheek (KB). Het voorstel tot wijziging van de Wsob is op 25 oktober 2024 voor internetconsultatie aangeboden. De planning is er op gericht het wetsvoorstel medio 2025 naar uw Kamer te sturen.

2. Versterken van de bibliotheken in Caribisch Nederland

Ook op Bonaire, Sint Eustatius en Saba wordt intensief gewerkt aan het versterken van het bibliotheeknetwerk waarbij er per eiland maatwerk nodig is. Hiervoor hebben de openbare lichamen en hun bibliotheken in de afgelopen twee jaar ondersteuning gekregen van een provinciale ondersteuningsinstelling. De structurele ondersteuning aan de bibliotheken in Caribisch Nederland door een provinciale ondersteuningsinstelling zal in de voorgenomen wijziging van de Wsob worden geregeld. Dan zal ook budget beschikbaar zijn voor de openbare lichamen om de ingezette ontwikkeling te continueren en aan hun zorgplicht te kunnen voldoen.

3. Leesbevordering en letteren

De Bibliotheek op school en BoekStart in de kinderopvang

Het bevorderen van geletterdheid en leesplezier is één van de maatschappelijke opgaven in het bibliotheekconvenant. Bibliotheken beschikken over actuele collecties, over de expertise om de juiste titels bij de juiste doelgroep te brengen en ze organiseren activiteiten die aanzetten tot lezen. Bibliotheken, kinderopvang en scholen werken samen aan het versterken van de basisvaardigheden van kinderen en jongeren, waaronder lezen.

In het kader van het Masterplan basisvaardigheden is eind 2023 € 74 miljoen geïnvesteerd in *BoekStart in de kinderopvang* (BS) en *de Bibliotheek op school* (dBos) voor de jaren 2023 tot en met 2025. In totaal kunnen ruim 3.000 kinderopvanginstellingen en scholen in het primair onderwijs, het vmbo, het praktijkonderwijs en het beroepsonderwijs starten met BS en dBos. Daarbij kunnen ongeveer 4000 scholen en kinderopvanginstellingen die al eerder samenwerkten met de bibliotheek de samenwerking voortzetten.

Op dit moment bekijk ik samen met de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hoe we na schooljaar 2025/2026 onze inzet op leesbevordering en de samenwerking tussen bibliotheken en het

⁴ Kamerstuk 32 820, nr. 474.

onderwijs zullen continueren. Hierbij vinden we het belangrijk dat we kunnen verduurzamen wat er in de afgelopen jaren is opgebouwd maar ook dat scholen vrijheid houden in hoe zij hun leesonderwijs en leesomgeving invullen. We gebruiken hierbij het onderzoek van de KWINK-groep naar voorwaarden van duurzame verankering van de Bibliotheek op school.⁵ De beleidsreactie hierop volgt in het eerste kwartaal van 2025.

In aansluiting op het masterplan basisvaardigheden en de inzet vanuit het letterenveld wordt de preventieve aanpak via het landelijke programma Kunst van Lezen gecontinueerd tot en met 2028.

Basisinfrastructuur 2025–2028

De letterensector kent een rijk aanbod van boeken, literaire evenementen en festivals, zorgt voor campagnes voor leesbevordering en de overdracht van kennis over het lezen. In de culturele basisinfrastructuur 2025–2028 is een bedrag voor leesbevordering en letteren beschikbaar van € 21,5 miljoen per jaar. Er wordt daarmee extra geïnvesteerd in het Nederlands Letterenfonds, Stichting Lezen, het Internationaal Literatuurfestival Utrecht en het Literatuurmuseum. Het Nederlands Letterenfonds is in 2023 gestart met de opzet van een regeling voor leesbevordering. Deze nieuwe taak loopt door in de periode 2025–2028. Het doel van deze ondersteuning is een sterke bijdrage van de culturele sector aan leesvaardigheid en leesplezier.

Taalhuizen

Een taalhuis is een ontmoetings- en oefenplek waar mensen informatie kunnen krijgen over cursussen in de basisvaardigheden of gebruik kunnen maken van (digitale) oefenfaciliteiten. Taalhuizen adviseren mensen na een intake welk aanbod het beste bij hen past, waarbij zij vaak samenwerken met lokale aanbieders. Ze hebben vaak een plek binnen de bibliotheek. In 2020 is gestart met de certificering van taalhuizen.⁶ Van de meer dan 200 taalhuizen zijn er inmiddels 117 gecertificeerd. De resultaten zijn beschreven in *Zicht op Ontwikkeling I*, 2020–2023.⁷ In 2024 is gestart met de tweede periode op basis van het herziene certificeringskader voor taalhuizen *Zicht op Ontwikkeling II*.⁸

4. Het bibliotheekconvenant

Eén van de instrumenten om gezamenlijk richting te geven aan de ontwikkelingen in de bibliotheeksector, is het bibliotheekconvenant. Op 10 oktober heb ik het nieuwe bibliotheekconvenant voor de periode 2024–2027 ondertekend tijdens een feestelijk moment in de bibliotheek aan de Vliet in Rijswijk. Dit heb ik gedaan met de andere vijf partners: de KB, de VOB, de SPN, het IPO en de VNG.

Het nieuwe convenant is een voorzetting van het huidige convenant en stelt opnieuw drie grote actuele maatschappelijke opgaven centraal: het bevorderen van de geletterde samenleving, het bevorderen van participatie in de (informatie)samenleving en het bevorderen van een leven lang ontwikkelen. In het convenant hebben we onze gezamenlijke visie en ambitie op deze opgaven geformuleerd, met een aantal concrete

⁵ Eindrapport onderzoek voorwaarden duurzame verankering de Bibliotheek op school, KWINKgroep, 2023

⁶ Certificering is een vorm van zelfregulering die wordt uitgevoerd door de Certificeringsorganisatie, Bibliotheek, Cultuur en Taal (CBCT)

⁷ Zicht op Ontwikkeling I, rapportage 2020–2023, CBCT

⁸ Zicht op Ontwikkeling II, Certificeringskader Taalhuizen 2024–2027, CBCT

bijbehorende acties. Het convenant is een waardevol instrument dat ons in staat stelt de komende jaren nog beter, concreter en met meer focus samen te werken aan belangrijke maatschappelijke opgaven waaraan de bibliotheken een substantiële bijdrage kunnen leveren.

5. Leenrechtvergoeding

Vanaf 2023 is structureel € 3,5 miljoen per jaar beschikbaar als eerlijke vergoeding voor rechthebbenden voor de uitlening van hun werken – met name kinder- en jeugdliteratuur – via bibliotheken op scholen. Door mijn voorgangers is het nodige in gang gezet om makers en uitgevers te verzekeren van een eerlijke vergoeding. Zo zal de Auteurswet gewijzigd worden om over alle uitleningen via bibliotheken op scholen een structurele vergoeding aan de rechthebbenden uit te keren. Deze wijziging zal worden opgenomen in de komende wijziging van de Wsob. Op basis van een onderzoek naar uitleningen in schoolbibliotheken zijn in 2023 afspraken met rechthebbenden gemaakt om de periode tot de invoering van de gewijzigde Wsob te overbruggen. Op basis van deze aanvullende afspraken is de vergoeding aan de rechthebbenden voor respectievelijk 2023 en 2024 uitgekeerd. De door mijn voorgangers ingezette lijn zal ik voortzetten.⁹

Ter afsluiting

In de bestuurlijk overleggen met alle partners in het bibliotheeknetwerk hebben we geconstateerd dat de partijen met veel inzet en enthousiasme werken aan versterking van het bibliotheekstelsel.

Met al deze inzet en ontwikkelingen is het belangrijk dat we als partijen in het bibliotheeknetwerk goed met elkaar blijven samenwerken. Ik zal het voortouw nemen om met alle partijen jaarlijks de ontwikkelingen in het bibliotheekstelsel te bespreken in een bestuurlijk overleg en in samenhang te kijken naar de verschillende instrumenten die het stelsel kent. Naast de wet zijn dat onder andere het eerdergenoemde bibliotheekconvenant, de jaarlijkse bibliotheekmonitor van de KB en op termijn ook de inzichten vanuit het toezicht op de zorgplicht door provincies.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
E.E.W. Bruins

⁹ Staatscourant 2024, 3271, Staatscourant 2024, 27720.